

הכנסת העשרים וחמש

יוזם : חבר הכנסת אחמד טיבי

4612/25/פ

הצעת חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים) (תיקון – פיצוי בשל מעצר), התשפ"ד–2024

1. תיקון סעיף 38 בחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), התשנ"ו–1996¹, בסעיף 38(א), המילים "בלא שהוגש נגדו כתב אישום" – יימחקו.

דברי הסבר

חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), התשנ"ו–1996 (להלן – חוק המעצרים), יוצר הבחנה חשובה בין שאלת האשמה של אדם בעבירות המיוחסות לו לבין סמכויותיה של המשטרה לעצרו. כך, סעיף 13 אשר קובע את העילות לפיהן ניתן לעצור חשוד בטרם הגשת כתב אישום כנגדו (מעצר ימים), קובע כי ניתן לעצור אדם רק כאשר קיים כנגדו חשד סביר לביצוע עבירה שאינה מסוג חטא. נוסף על כך, החוק אינו מאפשר לעצור אדם שאין מתקיימת לגביו לפחות אחת מהעילות המנויות בסעיפים קטנים (1) עד (3) לאותו סעיף (חשד לשיבוש הליכי חקירה, מסוכנות או צורך בהליכי חקירה מיוחדים). לבסוף סעיף 13(ב) קובע כי אין לצוות על מעצר כאשר ניתן להשיג את התכליות המבוקשות בדרך של קביעת ערובה ותנאי ערובה שפגיעתם בחירותו של החשוד פחותה.

ההבחנה שיוצר החוק בין עילות מעצר לבין העמדה לדין, הינה קריטית לשמירה על זכויות החשודים בישראל, ומדגישה כי המעצר אינו דרך המלך של ההליך הפלילי, אלא אמצעי הנתון בידי רשויות החוק במקרים המתאימים לכך. הבחנה זאת אף מתכתבת עם חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו, אשר קובע כי "אין נוטלים ואין מגבילים את חירותו של אדם במאסר, במעצר, בהסגרה או בכל דרך אחרת." עוד קובע סעיף 8 לחוק-היסוד כי אין לפגוע בזכות המוגנת על פיו "אלא בחוק ההולם את ערכיה של מדינת ישראל, שנועד לתכלית ראויה, ובמידה שאינה עולה על הנדרש, או לפי חוק כאמור מכוח הסמכה מפורשת בו." על אף האמור לעיל, נראה שסעיף 38 בנוסחו הקיים אינו יוצר את ההבחנה הנדרשת, ומכאן שהוא פוגע בקוהרנטיות של חוק המעצרים ואינו מתכתב עם חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו. על פי הסעיף הקיים, בית המשפט מוסמך לפסוק פיצויים בגין מעצר שווא רק במקרה בו לא הוגש כתב אישום כנגד העצור. מכאן שהסעיף בנוסחו הקיים אינו מגן על ציבור גדול של חשודים אשר נעצרו שלא לפי הוראות

¹ ס"ח התשנ"ו, עמ' 338.

סעיף 13 לחוק המעצרים, אך הוגש נגדם כתב אישום. זאת ועוד, העובדה שהחלטה על הגשת כתב אישום יכולה להתקבל לאחר פרק זמן ממושך, לעיתים למעלה משנה מרגע השחרור, יוצרת אפקט מצנן להגשת בקשות לפיצוי לפי סעיף 38.

משך הזמן הארוך עד לפתיחת האפשרות להגשת בקשה לפי סעיף 38, אף פוגעת בתכלית נוספת של החוק, אשר נועד להכווין את התנהגותן של רשויות האכיפה. מכיוון שהאפשרות לקבלת פיצוי נפתחת לאחר זמן כה רב מעת השחרור ממעצר, רשויות אכיפת החוק אינן סופגות ביקורת מידית על עצם המעצר הפסול, וביקורת מאוחרת על התנהלותם לא מצליחה להביא לשינוי ההתנהלות הדרוש.

התיקון המוצע, לפיו ימחקו מסעיף 38(א) המילים "בלא שהוגש נגדו כתב אישום", יביא לניתוק הקשר בין האשמה בהליך המרכזי לבין תקינות המעצר, ובכך יביא לקוהרנטיות של דיני המעצרים באופן התואם את חוקי היסוד. בנוסף, התיקון יפתח פתח לנאשמים אשר לא התקיימה בעניינם עילת מעצר, לקבלת פיצוי כספי על עצם מעצר השווא. לבסוף, התיקון יביא לקיצור משמעותי במשך הזמן עד להגשת הבקשה לפי הסעיף ומכאן שגם יקצר את משך הזמן לקבלת פיצוי. כך יותר משוחררים ימצו את זכותם לקבלת פיצויים והאפקט המחנך של החוק על רשויות האכיפה יהיה משמעותי יותר.

הצעות חוק זהות הונחו על שולחן הכנסת העשרים וארבע על ידי חברת הכנסת גבי לסקי (פ/24/2131) ועל שולחן הכנסת העשרים וחמש על ידי חבר הכנסת ארז מלול (פ/25/3373).

הצעת החוק זהה לפ/25/3373 ולפיכך לא נבדקה מחדש על ידי הלשכה המשפטית של הכנסת.

הוגשה ליו"ר הכנסת והסגנים
והונחה על שולחן הכנסת ביום
כ"ו באייר התשפ"ד (03.06.2024)